

V. IN MEMORIAM

Lud, 63, 1979

TADEUSZ PRUS-WIŚNIEWSKI (1901 - 1978)

Oddział Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego w Mszanie Dolnej poniósł w 1978 r. dotkliwą stratę. Ubył z naszych szeregów dr T. Prus-Wiśniowski, nauczyciel Liceum w Myślenicach, wielki działacz społeczny, założyciel i pierwszy prezes Oddziału Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego w Myślenicach, twórca tamtejszego Muzeum Regionalnego. Kierował Szkolnym Powiatowym Ośrodkiem Krajoznawczo-Turystycznym przy Wydziale Oświaty i Kultury Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Myślenicach.

Był aktywnym członkiem Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego we Wrocławiu oraz członkiem Komisji Rewizyjnej Oddziału PTL w Mszanie Dolnej. Brał niezwykle czynny udział w zebraniach Oddziału, na których w ciągu ostatnich lat wygłosił ponad 20 referatów. Tą drogą członkowie Oddziału Mszańskiego zapoznali się dokładniej z terenem etnograficznym Kliszczaków, ich osadnictwem w Beskidzie Wyspowym, kulturą i osiągnięciami, widocznymi choćby na przykładzie takiej wsi, jak Sułkowice, stara osada kowali, a dziś ośrodek przemysłu żelaznego. Bardzo interesująco opracował temat *Cechy demograficzne Ziem Zachodnich i Północnych*, a w wyniku podróży zagranicznych — *Etnografię Bułgarii*. Popularyzował wybitne postacie. „Na drogach Reymonta”, „Szlakiem

Kopernika”, „Życie i działalność Orkana” — to wyrywkowe tytuły ciekawych prelekcji, których nam teraz brak. Wygłosił wiele prelekcji także poza PTL w organizacjach społecznych (Liga Kobiet, Związek Emerytów), a zwłaszcza w wielu szkołach na terenie województwa nowosądeckiego. Pracując w szkołach sanatoryjnych w Rabce miałyśmy często okazję witać dra Wiśniowskiego i podziwiać wpływ wychowawczy jego prelekcji na młodzież, zwłaszcza na młodzież śląską, która leczyła się w sanatorium im. W. Pstrowskiego.

Dr Prus-Wiśniowski był szeroko znany z niezwyklej aktywności zarówno w środowisku młodzieżowym, jak i dorosłych. Jako pedagog z wykształcenia miał wspaniałe osiągnięcia w prowadzeniu wakacyjnych obozów krajoznawczych, połączonych z naukową pracą badawczą danej okolicy. Towarzyszył blisko 2 tys. wycieczkom krajoznawczym, oprowadzając ich uczestników po ziemi myślenickiej i innych powiatach regionu krakowskiego. Organizował także obozy wędrowne na Podhalu, Pomorzu Zachodnim, Warmii i Mazurach oraz w Sudetach. Tą drogą wszczepiał zamiłowanie do pracy nad poznaniem regionu, zainteresowanie życiem ludu, jego przeszłością, zwyczajami, gwarą, twórczością, słowem — kulturą ludową. Efektem tej działalności są opracowania monograficzne Myślenic i okolicznych wsi. Upiisał w sumie 160 prac, wśród których znajdują się artykuły o zabytkach, architekturze, o zagadnieniach etnograficznych i przyrodniczych. Badaniami swymi objął również Ziemię Zachodnie i Północne. Wśród jego artykułów drukowanych w czasopismach znajdują się sylwetki sławnych Polaków. Jego publikacje nacechowane są głębokim patriotyzmem, miłowaniem polskiego ludu i rodzimego krajo-
obrazu.

Oprócz wiedzy o ziemi polskiej, o wielkich ludziach naszej ojczyzny, dr Prus-Wiśniowski budził w młodych sercach poczucie dumy narodowej i szlachetne uczucia. Spełniał więc rolę cennego wychowawcy.

Dr Tadeusz Prus-Wiśniowski utrwalił się w naszej pamięci jako człowiek, który w swoim niezwykle czynnym życiu realizował hasło: „Ojczyzna, nauka, cnota”.

Małwa Baryczowa
Zofia Kołkówna

BOLESŁAW ŁOPUSZAŃSKI
(1927 - 1978)

Dnia 15 kwietnia 1978 r. w szpitalu w Reptach Śląskich zmarł po długich i ciężkich cierpieniach, spowodowanych obrażeniami po wypadku samochodowym, który miał miejsce w Krakowie dnia 25 listopada 1977 r., dr Bolesław Marian Łopuszański, kustosz Muzeum Etnograficznego w Krakowie, członek Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego, historyk.

Urodził się we Lwowie 12 stycznia 1927 r., Był synem Alfonsa Łopuszańskiego, pracownika Miejskiej Kasy Oszczędności we Lwowie i Jadwigi Frankiewicz, którzy obumarli go w dzieciństwie, a wychowaniem zajęła się siostra matki, Zofia Frankiewicz. Do szkoły podstawowej uczęszczał w latach 1933 - 1939 we Lwowie, tamże w lipcu 1946 r. złożył egzamin dojrzałości. Studia wyższe odbył w Krakowie na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Jagiellońskiego w latach 1947/1948 - 1950/1951, a dyplom magistra filozofii z zakresu historii otrzymał 5 grudnia 1951 r. Tytuł doktora nauk historycznych uzyskał 19 listopada 1969 r. w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Krakowie, przedkładając pracę pt. *Geneza i dzieje Stowarzyszenia Ludu Polskiego*.

Jeszcze w czasie studiów w 1950 r. rozpoczął pracę jako prelegent Towarzystwa Wiedzy Powszechnej. Przemawiać lubił. Mówił jasno, rzeczowo i treściwie, dbając o rzetelne informowanie słuchaczy. W latach 1950 - 1951 opracował kwerendy dla Katedry Historii Ruchów Społecznych UJ, zaś w 1951 - 1952 kwerendy dla Katedry Historii Polskiej UJ, wykazując żywe zainteresowanie historią Polski

XIX w. Jednocześnie pełnił funkcje kierownika gabinetu Młodzieżowego Domu Kultury w Krakowie (X - XI 1951). Od 15 września 1952 r. rozpoczął stałą pracę w Muzeum Etnograficznym w Krakowie jako instruktor oświatowy. W tym czasie wstąpił do Oddziału Krakowskiego Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego, przez szereg lat pełniąc w nim funkcję sekretarza i delegata na doroczne i Walne Zjazdy. Był również członkiem Polskiego Towarzystwa Historycznego oraz Towarzystwa Miłośników Książki. W Towarzystwie Wiedzy Powszechnej przez długie lata pełnił obowiązki wiceprezesa Zarządu Miejskiego TWP w Krakowie. Nigdy nie uchylał się i od innych prac społecznych, a wręcz przeciwnie, wszechstronnie się udzielał. Nieraz bywał nimi przeciążany.

Na stanowisku pracownika Działu Oświatowego Muzeum pozostawał do 1 czerwca 1954 r., kiedy to objął funkcję kierownika tego działu, pełniąc ją aż do końca roku 1966. W latach 1966 - 1976 był kierownikiem Archiwum Muzeum Etnograficznego, zaś z dniem 1 lutego 1976 objął stanowisko kierownika Działu Wydawnictw.

Dr Bolesław Łopuszański był autorem szeregu prac, rozpraw, biografii (umieszczanych w *Polskim Słowniku Biograficznym*), wspomnień i recenzji drukowanych w czasopiśmie krajowych i zagranicznych, m. in. także na naszych łamach. Zajmował się przede wszystkim dziejami Polski wieku XIX na terenie Galicji. Opracował również biografie. Wykaz jego różnych prac przekracza 200 pozycji drukowanych. Cieszył się uznaniem jako zdolny historyk, pracowity i sumienny badacz. W uznaniu tych zasług został powołany na członka Komisji Nauk Historycznych i członka Komisji Etnograficznej Oddziału PAN w Krakowie. Był odznaczony Złotą Odznaką „Za pracę Społeczną dla miasta Krakowa”, Odznaką „Zasłużonego Działacza Kultury” i Złotym Krzyżem Zasługi.

Śmierć zabrała go z kręgu żyjących w okresie najlepszej twórczości, pozostawiając o nim wspomnienie jako o człowieku ofiarnym w pracy, chętnym w pomocy, dobrym, pogodnym i wszystkim szczerze życzliwym.

Krzysztof Wolski

WANDA BRZESKA (1893 - 1978)

Dnia 10 marca 1978 r. zmarła w Jabłonowie Pomorskim dr Wanda Brzeska, były pracownik naukowy Katedry Uniwersytetu im. M. Kopernika w Toruniu.

Dr W. Brzeska urodziła się 19 XI 1893 r. w Krotoszynie k. Szubina na Pałukach, w licznej (jedenaścioro dzieci) rodzinie ziemiańskiej, z matki Józefy z d. Węsierskiej i ojca Juliana. Wzrastała w patriotycznym środowisku polskim, które

kształtowało jej pierwsze doznania. Do szkoły średniej uczęszczała we Wrocławiu, a następnie w górnej Austrii. Egzamin dojrzałości złożyła jako eksternistka w Gimnazjum św. Anny w Krakowie.

W 1918 r. została studentką Wydziału Humanistycznego nowopowstałego Uniwersytetu Poznańskiego. Podjęła studia w zakresie archeologii u prof. J. Kostrzewskiego i w zakresie etnologii i etnografii u prof. J. St. Bystronia. Doktorat uzyskała na Uniwersytecie Poznańskim z filozofii ścisłej w 1928 r. na podstawie rozprawy pt. *Relatywizm wolności woli ludzkiej*.

Rozliczne i twórcze już wówczas zainteresowania naukowe i poznawcze skierowywały Wandę Brzeską na problematykę kultury ludowej ziem północno-zachodniej Polski. Była wówczas współpracownikiem Bożeny Stelmachowskiej, ówczesnego etnografa na Uniwersytecie Poznańskim. Wspólnie z nią pogłębiała wiedzę etnograficzną również w zagranicznych ośrodkach muzealnych, m. in. Francji, Włoch, Niemiec i Austrii.

Drugim nurtem twórczym zainteresowań Wandy Brzeskiej była literatura, zwłaszcza zaś literatura o charakterze regionalistycznym. Z jej ważniejszego dorobku pisarskiego z tego okresu należy wymienić takie pozycje, jak: *Dolarowicze*, *Płaki ściełą gniazda*, trzy regionalne powieści związane tematycznie z rodzinnym regionem Pałuk, a to: *Zatopione wesele*, ilustrujące życie mieszkańców wsi pałuckiej, *Pali się* — obrazki z życia mieszkańców Barcina i Pakości, *Dwaj bracia* i inne utwory literackie o zabarwieniu regionalnym.

Największe uznanie czytelników i ówczesnej krytyki literackiej zdobyły: powieść etnograficzna o tematyce regionalistycznej pt. *Sprawa gminy Cejnowy* (Lwów 1938), bliski tematycznie zbiór liryków *Mitropa — poezje włośczi* (Poznań 1932) oraz zbiór poezji lirycznej *U strądu* (Warszawa 1936). W ślad za Stanisławem Helsztyńskim, Wanda Brzeska tropiła pałuckie ślady Stanisława Przybyszewskiego oraz kujawskie drogi Jana Kasprowicza z Szymborza. Te zainteresowania zaowocowały w studium pt. *Lata szkolne Jana Kasprowicza (Inowrocław 1872 - 1877)*, wydanym w Poznaniu w 1931 r. Była współzałożycielką poznańskiego oddziału Związku Zawodowego Literatów Polskich, a przez okres około dziesięciu lat prowadziła w Poznaniu czwartki literackie, redagując pisma o tematyce kbiecej.

W 1938 r. uzyskała I nagrodę w konkursie na najlepszą nowelę o tematyce środowiskowej, ogłoszonym przez redakcję „Teki Pomorskiej” w Toruniu.

W czasie okupacji Wanda Brzeska przebywała w Warszawie pełniąc obowiązki asystenta u prof. B. Stelmachowskiej na tajnych kursach Uniwersytetu Zachodniego. Po zakończeniu działań wojennych powróciła do Poznania obejmując w 1945 r. stanowisko asystenta w Zakładzie Etnografii Słowian Zachodnich UP, kierowanym wówczas przez prof. dr B. Stelmachowską. W tym czasie współredagowała pierwsze studium etnograficzne *Lice ludu śląskiego*, wydane w monografii *Dolny Śląsk* przez Instytut Zachodni w Poznaniu, ponadto publikowała w prasie Poznań i Bydgoszcz artykuły o tematyce etnograficznej, głównie z przeszłości etnograficznej Krajny i Pałuk.

W roku akademickim 1945/1946 powierzone zostały dr Wandzie Brzeskiej obowiązki asystenta przy nowopowołanej Katedrze Etnografii i Etnologii na Uniwersytecie im. M. Kopernika w Toruniu, kierowanej przez prof. dr B. Stelmachowską. Te pierwsze powojenne lata jeszcze ściślej związały Wandę Brzeską z problematyką etnograficzną ziem północnej i Zachodniej Polski, głównie zaś z etnografią Kaszub, Kociewia, Powiśla, Słowińców oraz ziem bytowskiej i lęborskiej.

Lata 1946 - 1956 wypełniły Wandzie Brzeskiej prace terenowe kontynuowane

przez Katedrę Etnografii i Etnologii UMK, udział w tzw. ekspedycjach pomorzoznawczych oraz studia teoretyczne z zakresu syntezy dawnej, tradycyjnej i współczesnej kultury ludowej ziem północnej Polski. W latach 1945-1953 prowadziła także zajęcia dydaktyczne na kierunkowych studiach etnograficznych na UMK.

Po śmierci kierownika Katedry, prof. Stelmachowskiej (21 XI 1956), dr W Brzeska pełniła obowiązki starszego asystenta w Katedrze Etnografii w czasie, gdy opiekunem Katedry był archeolog, prof. dr Kazimierz Żurowski. W latach 1957-1958 z upoważnienia Rady Wydziału Humanistycznego UMK, jak i Zarządu Towarzystwa Naukowego w Toruniu, zajęła się przygotowaniem podstawowych prac naukowych ze spuścizny zmarłej prof. Stelmachowskiej, przygotowując m. in. materiały do kolejnych tomów „Biblioteki Słupskiej” wydawanych przez Oddział Polskiego Towarzystwa Historycznego w Słupsku. Były to prace dotyczące etnografii ziem Słowińców i Kaszubszczyzny zachodniej. W 1959 r. publikuje na łamach „Etnografii Polski” szkic etnograficzny na temat kultury ludowej ziem zachodnich, w którym precyzuje również własne stanowisko badawcze w kwestii etnografii ziem zachodnich i północnych.

W końcu 1958 r. Wanda Brzeska zwalnia się z pracy na UMK w Toruniu opuszczając Uczelnię, a niebawem i Toruń na zawsze. Przenosi się do Kartuz na Kaszuby, gdzie współdziała społecznie nad przygotowaniem scenariusza etnograficznego ekspozycji etnograficznej i dokumentacji zbiorów z kustoszem, Franciszkiem Trederem, w miejscowym Muzeum Kaszubskim. Po ukończeniu tej pracy przenosi się do Muzeum Dolnego Powiśla w Kwidzynie, współpracując tam nad scenariuszem i porządkowaniem zbiorów z ówczesnym kustoszem, Alfonsem Lemańskim.

Poszukując dla siebie odpowiedniej atmosfery do kameralnej pracy naukowej dr W. Brzeska osiada w 1969 r. w Jabłonowie Pomorskim — Zamku, u gościnnych Sióstr Pasterek od Opatrzności Boskiej. Tam też oddaje się pracy społecznej wśród młodzieży żeńskiej, ale równocześnie wciąż jeszcze opracowuje spuściznę naukową po prof. Stelmachowskiej. Na zlecenie Gdańskiego Towarzystwa Naukowego opracowuje także biografie wybitnych lekarzy-społeczników z ziem pomorskich dawnego zaboru pruskiego.

W 1975 r. w uznaniu zasług dla kultury i nauki dr Wanda Brzeska została odznaczona Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski. Było to jej jedyne odznaczenie za znoyny trud życia.

Dr Wanda Brzeska zmarła 10 marca 1978 r. wypełniając po brzegi twórczy i aktywny żywot, pracując na niwie społecznej, naukowej i literackiej, przede wszystkim zaś dla etnografii Kaszub. O Kaszubach i ich ziemi mawiała zawsze z uznaniem i dumą, podkreślając sprawę narodowego ocalenia kresów polsko-niemieckich.

Ryszard Kukier

PIOTR KALECIAK
(1915 - 1978)

W dniu 9 czerwca 1978 r. zmarł w Limanowej mgr Piotr Kaleciak, zamilowany filolog klasyczny, etnograf, socjolog, autor prac naukowych w dziedzinie etnografii i socjologii, długoletni członek Zarządu Głównego PTL we Wrocławiu.

Mgr P. Kaleciak urodził się dnia 4 czerwca 1915 r. w Kasinie Wielkiej w woj. Nowy Sącz (w b. powiecie limanowskim). Podstawową szkołę ukończył w Kasinie Wielkiej, gimnazjum klasyczne w Nowym Sączu i Tarnowie. Studia wyższe ukończył na Wydziale Humanistycznym UJ w Krakowie w zakresie filologii klasycznej oraz etnografii i socjologii i z tych trzech dyscyplin uzyskał stopień magistra. W latach 1953 - 1957 był aspirantem naukowym UJ w Krakowie.

W okresie okupacji należał do Ruchu Oporu w Nowosądeckiem (karta kombatan-ta wystawiona przez Zarząd Wojewódzki ZBoWiD w Nowym Sączu), uczestniczył w partyzancie i prowadził tajne nauczanie na terenie powiatu limanowskiego.

Po wyzwoleniu w 1945 r. przekształcił tajne nauczanie w gimnazjum z prawami państwowymi w Dobrej k/Limanowej i prowadził je do końca 1947 r., będąc równocześnie radnym Powiatowej Rady Narodowej.

Był współorganizatorem Oddziału PTL w Mszanie Dolnej. Od 1950 r. był wiceprezesem tego Oddziału, a później prezesem do czerwca 1978 r. Powiększył Oddział do 75 członków, których przygotowywał metodologicznie do prac terenowych i pomagał opracowywać zebrane materiały, uczył rozumieć i pielęgnować oraz upowszechniać tradycję ludową.

Ludoznawstwem zajmował się od 1928 r. wciągnięty do tej pracy przez prof. E. Pawłowskiego w gimnazjum w Nowym Sączu (jego materiały etnograficzne z tych czasów znajdują się w archiwach Katedry Etnografii Słowian UJ w Krakowie).

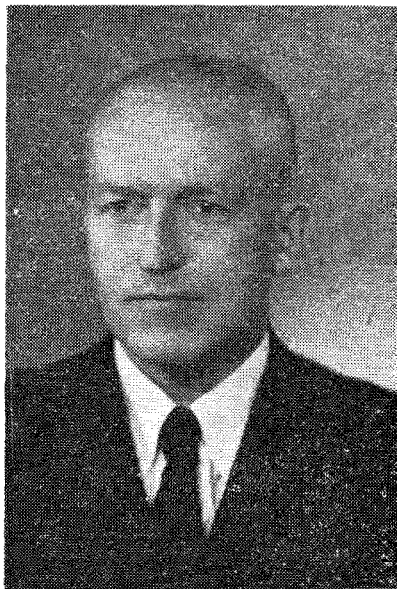
Związany jeszcze bardziej z ludem Ziemi Limanowskiej podczas tułaczki partyzanckiej, od wczesnych lat popularyzował piękno i wartości wychowawcze kultury ludowej w szkołach, zakładach pracy oraz w środowisku mieszkańców przez radiowęzeł. Dzięki temu wiele zabytków kultury ocalało w terenie, bądź dostało się do muzeów.

Władze PTL we Wrocławiu pozytywnie oceniły starania mgra Kaleciaka o wydanie drukiem prac etnograficznych członków Oddziału PTL w Mszanie Dolnej, i to ze środków finansowych uzyskiwanych od lokalnych instytucji. Ukazały się dwa zeszyty „Materiałów Etnograficznych” z powiatu limanowskiego (1967 i 1971), których redaktorem i współautorem, oprócz innych członków Oddziału, był P. Kaleciak. Dalsze prace członków Oddziału są przygotowane do druku, uzyskano również dotacje na ten cel z miejscowych instytucji.

Mgr P. Kaleciak był także działaczem Towarzystwa Wiedzy Powszechnej i przez kilka kadencji sprawował funkcje członka władz wojewódzkich TWP w Krakowie.

Jako działacz kulturalny był delegatem woj. krakowskiego na Kongres Kultury w Warszawie. Należał do Rady Towarzystw Kulturalnych woj. nowosądeckiego.

W latach 1965 - 1975 był radnym Miejskiej Rady Narodowej w Mszanie Dolnej w dwu kadencjach, pełniąc obowiązki członka Komisji Oświaty. Interesował

się rozwojem gospodarczym swojej rodzinnej wsi, Kasiny Wielkiej, w której długie lata był przewodniczącym Frontu Jedności Narodowej i organizował elektryfikację wsi w czynie społecznym, budowę Szkoły Podstawowej nr 1 oraz przyczynił się do uroczystego obchodu 600-lecia Kasiny Wielkiej w 1963 r.

P. Kaleciak był także działaczem spółdzielczym (m. in. gminnych spółdzielni „Samopomoc Chłopska” i „Spółdzielczości Ogrodniczej”) oraz społecznym członkiem zarządu Banku Spółdzielczego w Mszanie Dolnej (od 1965 r. do czerwca 1978 r.). Należał do Związku Pszczelarzy, w którym był członkiem Zarządu Powiatowego i Wojewódzkiego przez kilka kadencji oraz prezesem koła pszczelarzy w Mszanie Dolnej do 1976 r.

Za wkład pracy społecznej zasłużył na głęboki szacunek i trwałą pamięć. Otrzymał liczne podziękowania i dyplomy: 1) list od przewodniczącego Rady Naukowej TWP, prof. B. Leśnodorskiego, z podziękowaniem za udział w popularyzacji wiedzy i kształtowaniu socjalistycznych wartości moralnych wśród naszego społeczeństwa (1968 r.); 2) zawiadomienie przewodniczącego Powiatowej Rady Narodowej w Limanowej o wpisie do Księgi Zasłużonych dla Ziemi Limanowskiej z okazji 30-lecia PRL; 3) dyplom Przewodniczącego Działacza Spółdzielczości Ogrodniczo-Pszczelarskiej woj. krakowskiego w 1974 r.; 5) dyplom uznania z przyznaniem tytułu Honorowego Członka Wojewódzkiego Związku Pszczelarzy za wkład pracy w rozwoju pszczelarstwa w woj. nowosądeckim w 1976 r.; 6) list wojewody nowosądeckiego z 1977 r. z podziękowaniem za trud, zaangażowanie i pasję, z jaką działał dla rozwoju i upowszechniania kultury w woj. nowosądeckim.

Mgr P. Kaleciak posiadał następujące odznaczenia: 1) Medal Zwycięstwa i Wolności (1945); 2) Odznakę 1000-lecia Państwa Polskiego (1964); 3) Odznakę Zasłużonego Działacza Ruchu Spółdzielczego (Warszawa 1969).

Kazimiera Paszkowska

BIBLIOGRAFIA PRAC NAUKOWYCH PIOTRA KALECIAKA

Zestawiła K. Paszkowska

1951

Herodot jako etnograf.

1952

Narzędzia rolnicze, ich rozwój i funkcje gospodarcze i społeczne w Kasinie Wielkiej, wsi powiatu limanowskiego, w latach 1848 - 1952.

Tradycje pańszczyżniane w Kasinie Wielkiej i ich społeczna rola.

1955

Postęp techniczny w rolnictwie w Kasinie Wielkiej, wsi powiatu limanowskiego, w latach 1948 - 1955. Jego uwarunkowanie i rola w przeobrażeniach społeczno-gospodarczych i kulturalnych.

1958

Irracjonalne i racjonalne aspekty meteorologii ludowej w powiecie limanowskim.

1960

Monografia wsi Kasina Wielka.

1962

Przemiany w wiedzy i wierzeniach ludowych, dotyczących zjawisk astronomicznych, dokonane w wiekach XIX i XX we wsiach powiatu limanowskiego, ze szczególnym uwzględnieniem Kasiny Wielkiej.

1976

Medycyna ludowa w zachodniej części województwa nowosądeckiego w drugiej połowie XIX wieku i pierwszej połowie XX wieku (do roku 1976).

Medycyna ludów świata a potrzeby współczesności.

1978

Dola dziecka wiejskiego w okresie międzywojennym, ze szczególnym uwzględnieniem wsi powiatu limanowskiego.

STEFAN ŁYSIK

(1908 - 1978)

W dniu 27 kwietnia 1978 r. zmarł w Świerklańcu Stefan Łysik, ksiądz ze Zgromadzenia Słowa Bożego, mgr etnologii i etnografii, zasłużony znawca i badacz kultury ludowej na Śląsku, członek Oddziału Śląskiego Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego w Katowicach.

Stefan Łysik urodził się 29 VIII 1908 r. w Boruszowcu koło Tarnowskich Gór. Po maturze, którą zdał w 1930 r., wstąpił do nowicjatu na studia filozoficzno-teologiczne w Międzynarodowym Seminarium Księży Werbistów w St. Gabriel pod Wiedniem i równocześnie w specjalnym Seminarium Etnologiczno-Lingwistycznym przy Instytucie „Anthropos”, które prowadził Paweł Schebesta, badacz Pigmejów, a w czasie jego ekspedycji naukowych do Afryki O. Kirschbaum, pionierski badacz kultury Nowej Gwinei. Te seminaryjne studia ukierunkowały późniejsze zainteresowania lingwistyczno-etnologiczne Łysika. W Seminarium bowiem przez kilka lat opracowywał z rękopisów materiał lingwistyczny, przywieziony przez P. Schebestę z badań nad Pigmejami i uczył się języka suaheli (Kingwana), rozpowszechnionego u szczepów murzyńskich Bantu.

Po studiach S. Łysik przez 3 lata (1937-1939) zgłaszał się bezskutecznie na misję do Nowej Gwinei lub Kansu w Chinach; przeznaczono go do Polskiej Prowinacji Werbistów.

Od 1937 r. do wojny był nauczycielem w gimnazjum misyjnym z prawami państwowymi w Górnej Grupie koło Świecia, a zarazem redaktorem misyjnego pisma „Nasz Misjonarz”. Podczas okupacji, wobec zamknięcia gimnazjum i wywiezienia księży, przedostał się z początkiem 1940 r. na Śląsk i tam pracował jako pomocniczy duszpasterz w Rybniku i Czyżowicach, potem w Rojcy, skąd, by uniknąć wcielenia do Wehrmachtu, przeniósł się nielegalnie do Łagiewnik koło Bytomia i objął funkcję wikarego. Przewidując klęskę Niemiec i przesunięcie naszych granic na zachód, samorzutnie, już od 1942 r., zajął się gromadzeniem z historycznych źródeł i źródłowych opracowań wszystkich historycznie udokumentowanych dawnych polskich nazw miejscowości na Śląsku Opolskim i Dolnym, aż po Ziemię Lubuską. Równocześnie na konkretnych przykładach wykazywał całą drogę rozwojową, jaką nazwy te przeszły w ciągu stuleci. Potrzebne mu prace toponomastyczne i źródła historyczne wypożyczał, z narażeniem życia, w hitlerow-

skiej Landesbibliothek w Bytomiu. Powołany po zakończeniu wojny do pracy w Niższym Seminarium Duchownym w Nysie, natychmiast przekazał z takim trudem zdobyte materiały Instytutowi Śląskiemu, który już w 1945 r. wydał drukiem *Skorowidz gmin Śląska Dolnego i Opolskiego*. Nim go wydano, polskie władze polityczno-administracyjne Katowic często posługiwały się w swych podróżach na Zachodnie Ziemie Odzyskane rękopiśmiennymi materiałami toponomastycznymi S. Łysika.

W pierwszym roku po wojnie S. Łysik pomagał niemieckim proboszczom na Opolszczyźnie przy obsłudze polskich katolików, najpierw w Kopernikach, Izdebce, Kępnicy, Hajdukach, Średniej Wsi, później w Niwnicy i Nawrotach. Wszędzie dźwigał z ruin kościoły i plebanie, wszędzie, żywo współdziałając z mieszkańcami wsi, przynaglał do obsiewania pól. Odwołany do Nysy pod koniec 1946 r. uczył matematyki i angielskiego, od 1947 r. był proboszczem w Średniej Wsi, a w dziesięć lat później kapłanem we Wrocławiu-Żernikach. W latach 1958-1961 dzielił swój czas na wykłady w Wyższym Seminarium Duchownym w Pieniężnie oraz na zarządzanie biblioteki Werbistów w Lublinie. Od 1961 r. osiadł w Świerklańcu jako kapłan Sióstr Boromeuszek.

Częste *revocatio* St. Łysika po wojnie przez jego władze z jednej placówki na inną wzbudza smutne refleksje, że temu skromnemu, lecz o dużych zdolnościach i rozległej wiedzy człowiekowi, wybitnemu znawcy Śląska, nie stworzono warunków ułatwiających pracę naukową, do której był tak dobrze przygotowany.

Stefan Łysik jednak, mimo trudnych warunków pracy zawodowej, kosztem wyrzeczenia się jakiegokolwiek wypoczynku, pracował naukowo. Świadczą o tym liczne jego publikacje. Utrzymywał również kontakty z etnografami Uniwersytetu we Wrocławiu, z językoznawcami z Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz z pracownikami Polskiego Atlasu Etnograficznego we Wrocławiu, dla której prowadził badania i opracowywał kartogramy.

Będąc członkiem Oddziału Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego we Wrocławiu, od 1961 r. Oddziału Śląskiego w Katowicach, brał czynny udział w jego pracach. Na wniosek Towarzystwa w 1974 r. otrzymał od Ministra Kultury i Sztuki odznaczenie „Zasłużony Działacz Kultury” oraz „Złotą Odznakę Zasłużony dla Województwa Katowickiego”.

Dobry, uczynny, przyjaciel dla wszystkich, wykazywał wielką mądrość życiową, fenomenalną pamięć i szeroką wiedzę, którą chętnie się dzielił. Takim zachowujemy go w naszej pamięci.

Maria Suboczowa

WYKAZ NAJWAŻNIEJSZYCH PRAC ETNOGRAFICZNYCH ST. ŁYSIKA

Zestawiła M. Suboczowa

1952

Zajęcia ludności osad leśnych w dorzeczu Małej Panwi związane z potrzebami XIX-wiecznego przemysłu Śląska, Wrocław 1952.

1957

Hasła gwarowe, [w:] *Mały atlas gwar polskich*, t. 1, cz. 2, Kraków 1957, s. XXVIII, XXXII, LVI.

Powojenne badania nad Pigmejami prof. dr P. Schebesty. „Biuletyn Informacyjny PTL” nr 2, Wrocław 1957.

Prof. dr Martin Gusinde — 70-lecie sławnego badacza ludów pierwotnych. „Biuletyn Informacyjny PTL” nr 2, Wrocław 1957.

1960

Kartogramy, [w:] *Polski Atlas Etnograficzny*. Zeszyt próbny, Wrocław 1960.

Pigmeje afrykańscy i zagadnienie ich języka. „Lud” 1960, t. 45.

1961

„Spómnienie z młodości” (próbka gwary śląskiej z Hanuska), [w:] *Śląskie teksty gwarowe*. Pod red. A. Zaręby, Kraków 1961.

Wypał węgla drzewnego na Górnym Śląsku w świetle badań etnograficznych. „Zaranie Śląskie” 1961, t. 24.

1964

Jurga Kleparski, śląski kuźnik średniowieczny. „Zaranie Śląskie” 1964, t. 27.

Wprowadzenie kosy jako narzędzia przy żniwach na Śląsku. „Prace i Materiały Etnograficzne” 1964, t. 23.

1968

Górnośląskie archiwalia parafialne z roku 1607 pisane po polsku.

1969

Hasła gwarowe miejscowości Boruszowiec — Hanusek, pow. Tarnowskie Góry, [w:] *Atlas językowy Śląska*, t. 1, Kraków 1969.

Paweł Schebesta — pionierski badacz Pigmejów (1887 - 1967). „Lud” 1969, t. 53.

Rejestr zakładów hutniczych na Górnym Śląsku w połowie XIX wieku. „Zeszyty Gliwickie” 1969, z. 7.

1970

Polskie metryki z parafii Kopienica z lat 1607 - 1611. „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 1970, z. 3.

1975

Jeszcze o przywróceniu śląskim nazwom miejscowym polskiej postaci. „Język Polski” 1975, nr 5.

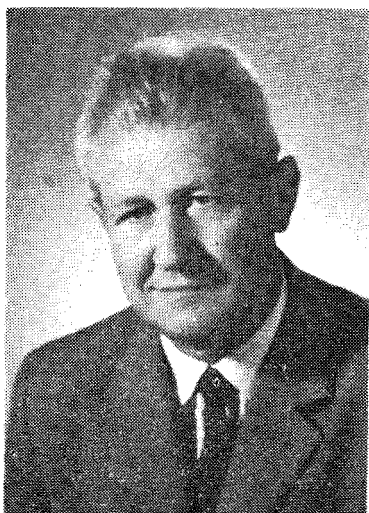
Zabytki ludowej kultury na Śląsku i w Częstochowskiem. Rozdziały: *Język mieszkańców Śląska. Nazewnictwo. Tradycja przemysłowa*, Bytom 1975.

LEON ROPPEL

(1912 - 1978)

Dnia 12 maja 1978 r. zmarł w Gdyni-Orłowie mgr Leon Roppel, współzałożyciel gdańskiego Oddziału PTL i jego długoletni skarbnik.

Urodził się 19 września 1912 r. w Wejherowie, gdzie ukończył gimnazjum klasyczne. W latach 1933 - 1937 studiował filologię germańską na Uniwersytecie Jagiellońskim. Przez wiele lat był lektorem języka niemieckiego w Wyższej Szkole Pedagogicznej, a później prowadził lektorat tego języka na Uniwersytecie Gdańskim.

L. Roppel był indywidualnością literacką o różnorodnym zakresie działania. Był poetą, prozaikiem i edytorem piszącym często pod pseudonimem „Pięć Tóna”. Cała jego działalność publicystyczna była ściśle związana z regionem pomorskim, głównie zaś z Kaszubami. W 1939 r. opublikował zbiór opowiadań kaszubskich *Na Jantarowym brzegu*, którego cały niemal nakład spalili hitlerowcy. Jednak talent pisarski L. Roppel rozwinął się w pełni dopiero po ostatniej wojnie. Fascynowały go przede wszystkim historia i kultura regionu kaszubskiego. Stąd, począwszy od roku 1949, zajął się popularyzacją dzieł wybitnych twórców dawnej literatury pomorskiej: Floriana Ceynowy, Hieronima Derdowskiego, Jana Karnowskiego, Aleksandra Majkowskiego, Franciszka Sędzickiego. Zainicjował publikowanie „Biblioteczki Kaszubskiej” poprzez Wydawnictwo Morskie. Był

autorem antologii pieśni kaszubskiej i prozy marynistycznej. Zbierał namiętnie przysłowia oraz pieśni kaszubskie i sam był autorem pieśni, utworów poetyckich i scenicznych. Jego poezje były tłumaczone na języki: łużycki, słoweński i niemiecki.

Publikował przyczynki biograficzne i bibliograficzne — szczególnie do życia i działalności F. Ceynowy. Szkicował stosunki kulturalne kaszubsko-łużyckie. Napisał interesującą pracę onomastyczną na temat nazw terenowych słowiańskiej wsi Kluki. Zajmował się rozwojem polskiego słownictwa morskiego. Do najważniejszych zaś publikacji folklorystycznych wypada zaliczyć śpiewnik pt. *Pieśni z Kaszub*, opracowany wspólnie z muzykologiem pomorskim, Władysławem Kirs-teinem.

Pracę twórczą ułatwiała mu jego własna, pieczołowicie uzupełniana biblioteka, zawierająca wiele rzadkich druków nie spotykanych w wiodących na Wybrzeżu księgozbiorach. Utrzymywał stały kontakt z zespołem Instytutu Słowianoznawstwa PAN i korespondował ze sławistami, dr Hinzem z Berlina i prof. R. Oleschem z Kolonii, zajmującymi się również badaniami dialektu kaszubskiego. Współpracował także z komisją ustalającą zasady pisowni kaszubskiej, do której prócz niego należeli E. Breza, W. Kiedrowski, A. Labuda, J. Treder i J. Trepczyk.

L. Roppel był członkiem Gdańskiego Towarzystwa Naukowego, Związku Literatów Polskich i członkiem-założycielem Zrzeszenia Kaszubskiego. Za wybitną działalność został uhonorowany medalami „Za Zasługi dla m. Gdańska”, „Zasłużony Ziemi Gdańskiej” i złotą odznaką „Zasłużony Pracownik Morza”.

Przewlekła choroba serca nie pozwoliła mu ukończyć zaawansowanych prac z zakresu słownictwa kaszubskich roślin, drugiej części dykteryjek i historyjek z Kaszub oraz wychodźstwa kaszubskiego do Kanady.

W zmarłym straciliśmy stale pogodnego i przychylnego kolegę oraz gorącego patriotę. Toteż pozostanie on wśród nas zawsze w miłej pamięci.

Longin Malicki

BIBLIOGRAFIA PRAC ETNOGRAFICZNYCH L. ROPPELA
Zestawił L. Malicki

- 1939**
Piętów Tóna (pseud.), *Na jantórowym brzegu. Powiostki kaszëbskie*, Wejherowo 1939.
- 1955**
Piętów Tóna i Staszów Jan (pseud. J. Piepki), *Nasze stronë. Wiersze i opowiadania kaszubskie*, Warszawa 1955.
- 1956**
Piętów Tóna, *Orzechë do ucechë abo póttësąca kaszëbscich zagodk.* Gdańsk 1956.
- 1958**
Kirstein Władysław, Roppel Leon, *Pieśni z Kaszub.* Cz. 1, Gdańsk 1958.
- 1962**
Nazwy terenowe słowińskiej wsi Kluki na podstawie mapy F. Pallasa z 1926 r.
„Rocznik Gdański” 1962, t. 21, s. 237 - 264.
- 1963**
Ma jesma od morza. Poezja i proza kaszubska o morzu. Antologia kaszubska, Gdańsk 1963.
- 1965**
Z księgi mądrości morzan. 13 centurii przysłów i powiedzonek kaszubskich, Gdańsk 1965.
- 1967**
Florian Ceynowa — twórca regionalizmu kaszubskiego. Dodatek do „Biuletynu Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego” 1967, nr 6, s. 46.
- 1969**
Florian Ceynowa jako folklorysta, Wrocław 1969.
- 1000 przysłów kaszubskich włączonych do *Nowej księgi przysłów polskich* S. Adalberga pod red. J. Krzyżanowskiego, Warszawa 1969 - 1972.
- 1970**
Nieco o rozprzestrzenianiu się połabskiej pieśni „Ptasie wesele”. „Lëtõpis” Instytutu za serbski Ludospyt w Budyšinie 1970, Rj. A XVII, s. 172 - 182.
- 1975**
Izidor i Teodora Gulgowscy i ich dzieło we Wdzydzach, Kościerzyna 1975.
- 1977**
Dykteryjki i historyjki z Kaszub, Gdańsk 1977.

LUDWIK MRÓZ
(1893 - 1978)

Mgr Ludwik Mróz był znanym działaczem regionalnym i społecznym na terenie regionu Zagórzan, Mszany Dolnej, Tymbarku. Urodził się 17 sierpnia 1893 r. w Jasiennej, pow. Nowy Sącz, w wielodzietnej rodzinie robotniczo-chłopskiej. Ma-

tureę zdał w Nowym Sączu. Studia wyższe ukończył w Szkole Głównej Handlowej w Warszawie, gdzie uzyskał stopień naukowy magistra nauk ekonomicznych. Następnie ukończył Studium Planowania Przestrzennego na Uniwersytecie Wrocławskim.

Po studiach pracował jako kierownik Państwowej Składnicy Kółek Rolniczych w Nowym Sączu. Od 1932 r. pełnił funkcję generalnego dyrektora Ordynacji Przygodzickiej Radziwiłłów, od 1936 r. do wybuchu II wojny światowej pracował w śląskich kopalniach i cynkowniach w Katowicach jako szef naczelnej rewizji. W 1940 r. objął kierownictwo ruchu w fabryce Podhalańskiej Spółdzielni Owocarskiej w Tymbarku. Tu wstąpił do organizacji podziemnej Związek Walki Zbrojnej (pseud. „Dębówka”). Na terenie inspektoratu Nowy Sącz pełnił obowiązki oficera żywnościowego i PSP, jak również zaopatrywał w żywność oddziały partyzantki radzieckiej, walczącej na terenie powiatów Nowy Targ i Limanowa (Zołotar).

Po rozwiązaniu i PSP w 1945 r. objął kierownictwo Wytwórni Soków w Świętochłowicach, następnie pracował jako dyrektor Spółdz. Pracowników Kontroli Węglowej w Katowicach. W 1949 r. był delegatem Komisarza Rządowego ds. Organizacji Gospodarki Mięsnej na woj. wrocławskie. W 1950 r. powrócił na teren pow. Limanowa, gdzie wspólnie z inż. J. Markiem zorganizował Zakład Ogrodniczo-Warzywny i Zakład Winiański w Mszanie Dolnej. W tym okresie przyczynił się do przebudowy drogi do Poręby Wielkiej, jak też do budowy i zorganizowania Technikum Ogrodniczego oraz Zakładu Ogrodniczego w Mszanie Dolnej. W 1957 r. wraz z inż. J. Markiem był inicjatorem założenia Spółdzielni „Zdrój” w Porębie Wielkiej z siedzibą w Mszanie Dolnej.

Mgr L. Mróz do ostatnich dni swego życia aktywnie uczestniczył w życiu gospodarczym i kulturalnym naszego regionu. Był długoletnim członkiem Oddziału PTL w Mszanie Dolnej, człowiekiem ogromnie popularnym i powszechnie lubianym w środowisku. Swą wyjątkową grzecznością zadziwiał i jednocześnie zniechęcał każdego, kto się z nim zetknął, do odwzajemnienia taką samą formą zachowania się. Zawsze pierwszy pozdrowiał znajomych, dla wszystkich okazywał bezinteresowną uprzejmość i życzliwość. Stanowił wzór osobowy taktu i kultury bycia na co dzień. Często mawiał: „Wszyscy ludzie są dobrzy, tylko warunki życia uczyniły ich takimi, jakimi są”. Toteż nigdy nie pozwolił o kimkolwiek powiedzieć czegoś negatywnego.

Marzeniem jego było, by ludzie naszego regionu Zagórzan przywdziali z powrotem góralskie stroje. Mówił: „One są najpiękniejsze na świecie, będą nas wszyscy podziwiał, a turyści będą do nas zjeżdżać”.

Wiele pracy i starań, a także własnych pieniędzy, poświęcił mgr L. Mróz zachowaniu i utrwaleniu pamięci po poległych w czasie wojny kolegach oraz po partyzantach, przyczyniając się do budowy pomników, ołtarzy, a także Muzeum Partyzanta w Szczawie.

Zmarł 6 lipca 1978 r. w Mszanie Dolnej. Za udział w pracy konspiracyjnej i osiągnięcia w pracy społecznej otrzymał: Krzyż Walecznych, Srebrny Krzyż Zasługi z Mieczem, Medal 30-lecia Polski Ludowej, Odznakę Zasłużonego Działacza Ruchu Spółdzielczego oraz Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski.

Aleksander Kalczyński

WALENTY GAWRON
(1891 - 1977)

Walenty Gawron — niezwykle ciekawa postać w dziejach polskiego ludoznawstwa — urodził się 1 stycznia 1891 r. w Starej Wsi koło Limanowej, jak sam z dumą podkreślał, w setną rocznicę uchwalenia Konstytucji 3 Maja. Był synem szanowanego działacza chłopskiego, wieloletniego wójta starowiejskiego, członka Rady Powiatowej, przewodniczącego Kółka Rolniczego i zastępcy przełożonego Kasy Stefczyka. W latach 1899 - 1901 ukończył zaledwie dwie klasy szkoły ludowej w Limanowej. Z domu rodzinnego wyniósł jednak pasję do czytania książek, szerokie zainteresowania i pragnienie społecznego działania. To dziedzictwo sprawiło, że już we wczesnej młodości stał się wyróżniającą indywidualnością.

W 1909 r. zaczął pisywać do prasy ludowej artykuły ludoznawcze, jak: *Podhalanie limanowskie w okolicy Kamienicy*, *Życie Lachów w okolicach Limanowej*, *Rok nieszczęść* itd. 8 maja 1910 r. założył w Limanowej Teatr i Chór Włociański.

W 1911 r. odbył kurs sekretarzy gminnych przy Wydziale Krajowym we Lwowie i pracował jako sekretarz gminy w Starej Wsi i w Sowlinach. Został wybrany również sekretarzem Kółek Rolniczych w Starej Wsi i Mordarce.

Po wojnie w 1924 r. wrócił do domu rodzinnego. Odtąd stanął do pracy w Stronnictwie Chłopskim i chodząc od wsi do wsi organizował chłopów do walki o wyzwolenie społeczne.

W 1940 r. wstąpił do podziemnej organizacji wojskowej pod nazwą Związek Walki Zbrojnej, był żołnierzem Batalionów Chłopskich (pseud. „Ogrodnik”).

Po wyzwoleniu obsypano go 25 godnościami. Był m. in. sekretarzem Zarządu Powiatowego Stronnictwa Ludowego, prezesem Zarządu Powiatowego Związku „Samopomoc Chłopska”, członkiem 3-osobowego Zarządu Banku Spółdzielczego. Za aktywną działalność społeczno-polityczną odznaczono go w 1946 r. Medalem Zwycięstwa i Wolności, a w 1974 r. Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski.

Od 1951 r. W. Gawron poświęcił się bez reszty pracy ludoznawczej. Ona na stare lata stała się dla niego wielką przygodą. W szeregach PTL samokształceniem nadrabia braki w wykształceniu i odważnie staje do pracy naukowej, do gromadzenia źródeł do dziejów powiatu limanowskiego, do rekonstrukcji przeszłości narzecz wsi. Obdarzony żarliwym zapalem, fenomenalną wprost pamięcią i wytrwałością, w mrówczej pracy pioniera zbiera ślady przeszłości celem utrwalenia i pokazania przyszłym pokoleniom. W ćwierćwieczu Polski Ludowej zdołał uzyskać zdumiewające rezultaty. Jego pracą interesuje się nie tylko Polskie Towarzystwo Ludoznawcze, które za dokonane osiągnięcia nadało mu godność członka honorowego PTL, ale również prasa, radio i telewizja.

Prace historyczne i etnograficzne W. Gawrona w większości pozostają w rękopisach. Torują sobie one drogę w wydawnictwach PTL i in. W pierwszym

zeszycie limanowskiego tomu „Archiwum Etnograficznego” ukazała się napisana przez niego monografia wsi rodzinnej pt. *Stara Wieś*. W drugim zeszycie — jego prace poświęcone kulturze ludowej pt. *Wesele Lachów Limanowskich i Haman — zapomniany obrzęd zapustny w Limanowej*. W rękopisach i maszynopisach W. Gawron posiada kilkadziesiąt prac historycznych i etnograficznych obejmujących różne dziedziny kultury ludowej, liczne studia źródłowe, opisy, wspomnienia własne i wyniki badań archiwalno-bibliograficznych, jak i badań terenowych. Prace te będą stopniowo ukazywać się w druku w miarę uzyskania funduszków na ich publikację.

Oceniając naukowe zasługi W. Gawrona nie można pominąć jego zasług popularyzatorskich i starań o stworzenie Muzeum Ziemi Limanowskiej. Bezinteresownie wygłasza on wiele wykładów i odczytów. Budzi zainteresowanie ludoznawstwem u przyszłych nauczycieli, przygotowujących się do tego zawodu w Liceum Pedagogicznym w Limanowej.

W dowód wysokiego uznania dla jego ideowego życia i powagi dokonanego dzieła, w 1964 r. rektor UJ, prof. dr Kazimierz Lepszy, zaprosił go na wielki jubileusz 600-lecia Uniwersytetu Jagiellońskiego, gdzie wystąpił w ulubionym przez siebie i uroczym stroju podegrodzkim. W. Gawron wielokrotnie udostępniał swoje pisma naukowcom i młodzieży studiującej. Z nimi też w trakcie osobistych spotkań dzielił się swą rozległą wiedzą na temat tradycji Limanowszczyzny. Był doskonałym narratorem, miał głos o dużej sile ekspresji i nie potrafił wyklądać beznamiętnie.

W. Gawron skutecznie zabiegał o przydział funduszy z miejscowych spółdzielni dla Oddziałów PTL w Mszanie Dolnej i Limanowej, czym poważnie ułatwiał realizację ich zadań statutowych.

Walenty Gawron dobrze zasłużył się swej rodzinnej Ziemi Limanowskiej i z jej dziejami na zawsze związał swe pracowite życie.

Wincenty Gawron

EDWARD MACH

(1902 - 1977)

Edward Mach należał do tych ludowców-społeczników, którzy całe życie poświęcili wsi. Pracę swą rozumiał jako organizowanie i lustrwanie spółdzielni regionalnych oraz szukanie form opieki nad artystami ludowymi. W swoim życiorysie złożonym w Klubie Zasłużonych Spółdzielców wyznał, iż sztuka ludowa była pasją jego życia.

Urodził się w Przemyśle w 1902 r. w rodzinie kolejarza. Po Szkole Kupieckiej w Przemyśle ukończył Akademię Handlową i Wyższą Szkołę Ekonomiczną oraz Studium Spółdzielcze w Krakowie.

Jedną z pierwszych jego prac było lustrwanie spółdzielni rolniczych. Już wtedy interesował go przemysł ludowy. Współpracował z Patronatem Przemysłu Ludowego i Domowego we Lwowie, założonym jeszcze pod austriackim zaborem. Patronat prowadził kursy instruktorskie i zakładał spółki zarobkowe oraz zorganizował dwa sklepy: w Krakowie i Lwowie. Z kolei E. Mach objął stanowisko rewidenta Spółdzielni Gospodarczo-Zarobkowych w Krakowie, a potem Związku Rewidentów w Warszawie. Praca tego rodzaju zaznajomiła go z ogromną liczbą działaczy i społeczników, których losami zawsze żywo się interesował. Obdarzony niezwykle pa-

mięcią, urodzony gawędziarz, był żywą ich kartoteką. Wspomnienia jego sięgały czasów Franciszka Józefa.

Jeszcze z zasiłków Międzyministerialnej Komisji pod przewodnictwem Ministra Handlu w czasach międzywojennych zorganizował spółdzielczą przedziałnię „Runo” w Wolborzu. Była ona prowadzona przez E. Macha znakomicie. Wytwarzała nie tylko przędzę, ale i zapaski na potrzeby okolicznej ludności, w tym ludności miejskiej. E. Mach propagował wśród swych spółdzielczyń hodowlę owiec na runo na potrzeby Spółdzielni (niestety, ta zdrowa koncepcja nie mogła się utrzymać wobec obowiązujących przepisów). Spółdzielnia „Runo”, połączona z innymi placówkami cepeliowskimi, istnieje do dziś dnia.

E. Mach był jednym z założycieli Cepelii, z jej kierownictwem dzielił się swym olbrzymim doświadczeniem spółdzielczym i organizacyjnym przez pierwsze lata w Dziale Produkcji, a później jako kierownik Wydziału Artystycznej Wytwórczości Ludowej. Wydział ten, przemianowany na Wydział Nadzoru Etnograficznego, nadal pracował pod jego wieloletnim kierownictwem. Należała do niego opieka nad licznymi spółdzielniami regionalnymi Cepelii, Spółdzielczymi Zrzeszeniami Chałupników Wytwórców. Oczarowany sztuką ludową z całą pasją poszukiwał nowych form organizacyjnych opieki nad twórcami ludowymi. Jemu należy przypisać inicjatywę powołania Stowarzyszenia Twórców Ludowych, w którego Radzie Naukowej pracował do ostatka.

Jako wieloletni członek Komisji Oświaty i Kultury Zjednoczonego Stronnictwa Ludowego zasiadał w Komisji Naukowej Wojewódzkiej Rady Narodowej w Warszawie. Działal społecznie i w wielu innych dziedzinach, służąc swym wielkim doświadczeniem organizacyjnym. Jednakże głównym jego zamiłowaniem była nieustannie sztuka ludowa. Z obawy przed jej postępującym zanikiem opracował plan nauczania jej w szkołach podstawowych w regionach o niezagasłych całkowicie rękodzielniczych tradycjach. Ten jego plan, publikowany w pismach ludowych, zrealizowała słynna wycinankarka na Kurpiach, Czesława Konopkówna.

Kolega E. Mach należał do aktywnych członków naszego Towarzystwa. Do ostatnich chwil swego życia pełnił funkcję skarbnika Oddziału PTL w Warszawie i z głęboką troską myślał i mówił o działalności Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego.

Mimo konieczności ograniczenia swej pracowitej ruchliwości z powodu zawałów serca, E. Mach nie chciał rozstać się z umiłowaną problematyką. We wrześniu 1977 r. udał się na sesję naukową z okazji 62-go Walnego Zjazdu PTL w Łodzi, poświęconą kulturze robotniczej i etnografii aglomeracji przemysłowej. Zmarł nagle w hotelu.

Mgr E. Mach był odznaczony Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Srebrnym Krzyżem Zasługi, odznaką Zasłużonego Działacza Kultury i odznaką Zasłużonego Działacza Spółdzielczego.

Janina Oryźyna

STANISŁAW SZYLLER

(1914 - 1976)

Urodził się w 1914 r. w Krakowie. Po ukończeniu gimnazjum krakowskiego przeniósł się do Warszawy, gdzie pracował do chwili wybuchu wojny. W czasie działań wojennych wraz ze swoim oddziałem w bitwie pod Modlinem dostał się do

niewoli niemieckiej, skąd udało mu się zbiec i powrócić do Warszawy. Był jednym z tych, którzy w walce podziemnej dążyli do wyzwolenia narodu polskiego wraz z jego kulturą i tradycjami. Wskutek nasilających się aresztowań był zmuszony wkrótce opuścić Warszawę i kontynuować działalność partyzancką na innym terenie. Przyjechał więc do rodzinnego miasteczka swej matki, tj. do Mszany Dolnej.

W Mszanie Dolnej jeszcze w okresie okupacji zaczął pisać pamiętniki, w których dominowała problematyka kulturalna, a zwłaszcza zagadnienia tradycji mieszkańców Mszany Dolnej i okolic. Zebrane materiały posłużyły mu do napisania pracy nt. historii Mszany Dolnej i okolicy.

W latach 1943 - 1976 pełnił szereg funkcji zawodowych i społecznych. Długie lata był przewodniczącym Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Mszanie Dolnej, kierował rozwojem miasta, dla którego postarał się o przywrócenie

praw miejskich.

Mimo utraty zdrowia pełnił nadal funkcje społeczne, a to: przewodniczącego Komitetu Redakcyjnego radiowęzła w Mszanie Dolnej, członka Zarządu Spółdz. „Zdrój” im. W. Orkana w Mszanie Dolnej, przewodniczącego Koła Przyjaciół Miejskiej Biblioteki, przewodniczącego Komisji Rewizyjnej ZBoWiD. Od 1946 r. był skarbnikiem Oddziału PTL w Mszanie Dolnej.

Za pracę zawodową i społeczną został odznaczony Brązowym Krzyżem Zasługi, dyplomem Zasłużonego dla Ziemi Limanowskiej i odznaką Zasłużonego Działacza Ruchu Spółdzielczego oraz wpisano go do Księgi Pamiątkowej Ziemi Limanowskiej.

Zmarł w dniu 29 VIII 1976 r. w Krakowie.

Aleksander Kalczyński

HENRYK ORMAN

(1920 - 1976)

W dniu 1 marca 1976 r. zmarł w Krakowie w wieku 56 lat ppłk mgr Henryk Orman, długoletni (od 1956 r.) członek Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego.

Ppłk mgr Henryk Orman urodził się dnia 11 stycznia 1920 r. w Łośnicach koło Zawiercia. Do szkoły podstawowej i gimnazjum im. R. Traugutta uczęszczał w Częstochowie.

W czasie okupacji w latach 1941 - 1945 pracował w aptece u mgra Włocińskiego w Częstochowie. Po wojnie w 1945 r. podjął studia na Uniwersytecie Jagiellońskim na Wydziale Farmacji. Dyplom mgra farmacji otrzymał w 1949 r. Po otrzymaniu dyplomu pracował w aptece mgra Franciszka Frasia w Mszanie Dolnej.

W lutym 1950 r. został powołany do czynnej służby w Ludowym Wojsku Polskim. Przeszkolenie wojskowe odbył w Szkole Oficerskiej w Łodzi, następnie pracował na różnych stanowiskach w Warszawie, Katowicach, a ostatnio w Krakowie.

Za wzorową pracę w Wojsku Polskim otrzymał Brązowy medal „Siły Zbrojne w Służbie Ojczyzny”, Brązowy medal „Za zasługi dla obronności kraju”, Złoty medal

„Siły Zbrojne w Służbie Ojczyzny”, Złoty Krzyż Zasługi, Medal 30-lecia Polski Ludowej oraz odznakę Zasłużonego Pracownika Służby Zdrowia.

W zakresie ludoznawstwa interesował się medycyną ludową. Był aktywnym członkiem Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego w Oddziale Mszana Dolna.

Maria Orman

MIECZYŚLAW WOŹNOWSKI

(1898 - 1977)

Dnia 11 listopada 1977 r. zmarł prof. dr Mieczysław Woźnowski (ur. w 1898 r.), były profesor Liceum Krzemienieckiego i Gimnazjum Polskiego w Gdańsku, jeden z najstarszych członków Oddziału PTL w Mszanie Dolnej, antropogeograf i specjalista zagadnień życia pasterskiego w Beskidzie Żywieckim.

Cześć jego pamięci.

KRIPO SHANKER MATHUR

(1929 - 1977)

W ostatnich latach etnografia indyjska poniosła bolesną stratę. Z grona etnografów tego olbrzymiego kraju ubył jeden z najbardziej czynnych i najprecyzyjniej pracujący uczoney. 21 września 1977 zmarł w Lucknow prof. dr Kripa Shanker Mathur, kierownik Katedry Antropologii uniwersytetu w Lucknow w Uttar Pradesh w północnych Indiach, redaktor „The Eastern Anthropologist” (od r. 1962) i honorowy sekretarz generalny Ethnographic and Folk Culture Society in Lucknow.

K. S. Mathur w roku 1940 zapisał się na studia ekonomiczne na uniwersytecie w Lucknow, gdzie studiował pod kierunkiem znanych uczonych, prof. R. Mukherjee († 1968) i prof. D. P. Mukerji († 1962), a później pod kierunkiem prof. D. N. Majumdar († 1960), znanego indyjskiego etnologa, od r. 1951 kierownika nowopowstałej Katedry Antropologii na uniwersytecie w Lucknow. Pod kierunkiem tego profesora rozpoczął badania terenowe w Uttar Pradesh w rejonie Dudhi. W r. 1951 K. S. Mathur został asystentem przy Katedrze Antropologii Kulturowej w Lucknow, lecz wkrótce wyjechał na stypendium na uniwersytet w Canberrze w Australii, gdzie w 1954 r. rozpoczął pracę doktorską, którą ukończył w roku 1960 pod kierunkiem prof. J. D. Freeman. Praca ta pod tytułem *Caste and Ritual in Malwa Village* została wydana w roku 1964, zapewniając autorowi szeroki rozgłos.

Prof. Mathur pracował przez kilka lat w Delhi, a w 1957 r. powrócił do Lucknow, gdzie przebywał już do ostatnich dni swego życia. Świetny organizator i precyzyjny wykładowca, skrupulatny badacz i uczoney, cieszył się wielkim uznaniem w Indiach i za granicą. Wymagający od studentów pracy, precyzji i wiedzy, dbał o postawienie na należytych poziomach nie tylko prac doktorskich, lecz i magisterskich, dzięki czemu archiwum Katedry wzbogaciło się o szereg cennych rozpraw (w rękopisach), a etnografia indyjska zyskała kilka pozycji drukowanych. Wyjście ze szkoły prof. Mathur’a gwarantowało wszechstronny i wysoki poziom wykształce-

nia. W roku 1966 prof. Mathur został wybrany wiceprzewodniczącym Indian Anthropological Association, a w 1973 r. został członkiem International Union of Anthropological and Ethnological Sciences. Prof. Mathur zmarł w trakcie przygotowań pokongresowego sympozjum poświęconego chłopstwu i wsi, które miało się odbyć w Lucknow w roku 1978. Śmierć zabrała go w kwiecie wieku i w okresie najlepszej i najaktywniejszej twórczości naukowej.

Krzysztof Wolski